

БЕЗБЕДНОСНЕ КРИЗЕ КАО ФАКТОР МИГРАЦИЈА КА ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Прегледни научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2402037M	COBISS.RS-ID 141412865	УДК 341.231.14:351.86(4-672EU)
---------------------------------	------------------------	--------------------------------

Мартин Матијашевић¹

Научно-стручно друштво за управљање ризицима у ванредним ситуацијама,
Београд, Република Србија

Дарко Тодоровић

Министарство правде Републике Србије – Управа за извршење кривичних санкција,
Република Србија

Апстракт: Безбедносне кризе у свету као генератор миграција нису појава савременог доба, али питање интеграције миграната постаје све хитније због великог броја миграната који су ушли у Европу током протекле две деценије. Најновији пораст је подстакнут све већим бројем регионалних конфликта, па је забележена појава миграције Палестинаца, Сиријаца, Ирачана, Либијаца, Авганистанаца и Еритрејаца који беже од рата, етничког сукоба или економских тешкоћа и ризикују своје животе у покушају да стигну до Европе. У новије време, транзитне земље као што су Мађарска и Хрватска имају забележен велики прилив, док је Немачка била земља са највећим апсолутним порастом броја првих подносилаца захтева за азил због своје повољне политике према миграцијама и тражиоцима азила и релативно стабилне економије и доброг животног стандарда. У 2023. години, политичка дебата у Европској унији била је фокусирана на главне изазове са којима се суочавају ЕУ и државе чланице, првенствено развојем безбедносне ситуације у Украјини и у управљању миграцијама, промовисању политика интеграције које би могле имати друштвени, економски и политички утицај на Европску унију. Аутори су у раду настојали да, анализом садржаја извештаја међународних организација, укажу на кључне безбедносне кризе као фактор миграција ка Европској унији.

Кључне речи: миграције, социјетална безбедност, ризици, фактор, кризе.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Унутрашње и спољашње миграције у периоду након Другог светског рата утицале су на просторну дистрибуцију становништва Европе. У време

¹ Аутор за кореспонденцију: др Мартин Матијашевић, научни сарадник у Научно-стручном друштву за управљање ризицима у ванредним ситуацијама из Београда. Имејл: martin.matijasevic@yahoo.com

убрзане модернизације и економског развоја најинтензивније су биле миграције на релацији село–град, потом из мањих у већа градска насеља, а напоследку миграције становништва ка великим регионалним центрима и индустријским центрима Европе. На простору Европске уније, у периоду од 1991. до 1996. године, значајан утицај имале су присилне миграције, као и прилив избеглог становништва са простора бивше СФРЈ и њихова интеграција у европско друштво (Кокотовић & Филиповић, 2017).

Овакви миграциони токови у Европској унији довели су до тога да се становништво, са једне стране, групише на релативно малом простору (већ поменути великим градским центрима), а да се, са друге стране, рурални делови Европске уније празне. Последице дугорочног опадања фертилитета у последњем међупописном периоду постају очигледне на нивоу целе Европске уније. Исељавање становништва, изазвано кризом у земљи и друштвено-политичким околностима, утиче на константан негативан миграциони салдо током целог посматраног периода (Војковић & Глигоријевић, 2016: 87).

У европским безбедносним доктринама илегалне миграције препозна-те су као велики безбедносни ризик. У Стратегији националне безбедности неконтролисана миграције помињу се у контексту проблема демографског развоја Републике Србије, испољавају се у виду ниске стопе наталитета, незадовољавајућих показатеља оболевања и смртности становништва, ниског просечног животног века и квалитета живота, неконтролисаних миграција, као и одласка образованог, научног и културног потенцијала у иностранство. Продубљивање тешкоћа у економском развоју могло би допринети даљем паду наталитета, старењу становништва и, у крајњем, угрожавању самих основа биолошког опстанка становништва Републике Србије.²

У анализи миграција и социјеталне безбедности, као аналитички оквир треба узети анализу Радомира и Срђана Милашиновића. Ови аутори износе битне атрибуте друштвених конфликта који се могу довести у корелацију са унутрашњим миграцијама. Према њиховом одређењу, друштвени конфликти су стања социјалних интеракција, отворених антагонизама, са конфронтацијом и борбом као основним усмерењима, они су конститутивни елемент сваког друштеног система и чине основу сваке његове прогредирајуће и пожељне динамике. Основни садржај и суштину овако одређеног социјалног сукоба чине унутаргрупне и међугрупне борбе за остваривање међусобно опречних интереса, вредности и ограничених али битних ресурса. Та борба може бити „рат без правила” али готово увек је ограничена, у већој или мањој мери, ширим социјалним, правним, моралним, верским, техничким или другим нормама и правилима (Милашиновић & Милашиновић, 2007: 45). Ова интеракција у домену је питања националне безбедности и представља асиметричне претње безбедности (социјалне нестабилности, економски проблеми, проблеми везани за миграције).

2 Стратегија националне безбедности Републике Србије, Службени гласник Републике Србије, 94/2019.

Фактори који нарушавају социјеталну безбедност су лични (болест, старост, слабење радне способности), технолошки (губици радних места, одумирање одређених занимања), макроекономски, социјални и политички (несигурност развоја, промене у друштвеном систему), микроекономски и социјални разлози (положај предузећа, расподела дохотка). Због њиховог дејства, социјална сигурност се јавља као циљ и резултат укупног социјалног развоја (Пјанић, Стојановић & Јакшић, 1994: 1443). *Социјетална безбедност је неодојиво повезана са концепцијом људске безбедности*. Људска безбедност значи заштиту фундаменталних слобода – слобода које су сама суштина живота. То значи заштиту људи од критичних (озбиљних) и продорних (широко распрострањених) претњи и ситуација. То подразумева коришћење процеса који почивају на људској снази и тежњама. То значи стварање таквих политичких, друштвених, еколошких, економских, војних и културних система који удружени дају градивне елементе за преживљавање, издржавање људи и достојанствен живот (Суботички, 2015).

Димензије концепта људске безбедности могу се представити листом извора небезбедности (Центар за истраживање хумане безбедности, 2016): Економска безбедност – сигурност личне имовине, несигурност радног места, лоши услови на раду, неједнакост у погледу прихода. Хигијена и безбедан приступ храни. Здравствена безбедност – претње здрављу и животу због инфективних и паразитских болести, ХИВ-а и других вируса и неадекватним приступом здравственим службама. Лична безбедност – претње физичким насиљем од стране државе и криминалних организација. Безбедност популације – пренасељеност, претње етничким напетостима и насилним сукобима. Политичка безбедност – претње државном репресијом и друге претње које угрожавају људска права. Сваки од ових извора социјалне небезбедности у свом корену може имати као узрок појаве дискриминације дубоко укорењене у друштвеној средини изазване миграцијама. Култура нетолеранције, антагонизма и апатије, растућа нетолеранција и повећање броја конфликта виде се као свакодневно могуће претње и препознају се као главни изазивачи мржње и насиља заснованих на етничкој, сексуалној или политичкој основи и, у складу са тим, као главни узрок наводе се миграције (Литавски, Костић Дићић & Ђорђевић, 2013).

Постоје бројни подстицајни фактори који утичу на појаву миграција. Осим животне угрожености оружаним сукобима, најчешћи разлози с једне стране су недемократски услови живљења у којима се фрапантно крше људска права, економско сиромаштво и природне катастрофе, а са друге у сваком погледу бољи услови живота у демократски уређенијим, лишених ратних сукоба и економски богатијим земљама.

Миграције становништва су једна од значајнијих последица. За разлику од добровољних, које су у највећој мери радне миграције, постоје и присилне миграције које се на крају нађу у равни са радним миграцијама, али из сасвим других побуда. У питању су људи који траже азил, или су избеглице и интерно расељена лица, а рат у њиховом непосредном животном окружењу не мора бити једини разлог због којег су се одлучили на такав корак.

Равенштејн је у свом раду *The Laws of Migration*, насталом крајем XIX века, извео одређене законе који се могу назвати генерализацијама. У њима се каже да (Ravenstein, 1889):

- већина миграната креће на краће дистанце: што се дистанца од неког места повећава, то број имиграната који се крећу од тог места опада;
- миграција људи који живе у близини већег места збива се током економске експанзије, а затим се пресељавају и лица из удаљенијих места. Као резултат експанзије места све је већи утицај у ширим границама периферије;
- сваком миграционом току одговара противток;
- постоје разлике у погледу учесталости пресељавања код градског и сеоског становништва (по Равенштејну, већа је покретљивост сеоског становништва);
- код миграција на краће дистанце већи је број жена.

Један од специфичних видова миграција јесте одлазак из села у градове у потрази за новим могућностима (Gidens, 1998), у зависности од тога да ли место досељења (усељења) или исељења (одсељења) припада посматраној земљи. Миграције чије се полазиште и одредиште налази у унутрашњости једне територије, називају се унутрашње миграције. Са психолошког аспекта посматрано, јављају се две врсте миграција: вољне (*voluntary migration*) и невољне (*involuntary migration*). Присутна је и класификација на трајне (*permanent migration*) и привремене (*semipermanent migration*) (Bell & Ward, 2000). У погледу фактора који погодују јављању миграција можемо уочити: потисне (push) – небезбедан живот: рат, политички прогон, насиље, дискриминације, сиромаштво, незапосленост, климатски услови и друго, као и привлачеће (pull) факторе (добре могућности живота, запослења, школовања, безбедности) који се у највећој мери поклапају са подстицајним факторима миграција уопште (Марковић & Марковић, 2015). Са аспекта социјеталне безбедности, посебно је значајно проучавање илегалних миграција. Како је приметио антрополог Николас Де Генова, док израз „илегални“ мигрант пружа „широку правну или дескриптивну рубрику“, он обухвата огромну хетерогеност: „илегалност“ се мора схватити као епистемолошки, методолошки и политички проблем (De Genova, 2002). „Илегални“ мигранти напуштају своје земље из истих разлога као и сви други мигранти. Разлог све већег илегалног кретања миграната углавном је у појачаној државној контроли мобилности (Kyle & Koslowski, 2011).

40 УЗРОЦИ МИГРАЦИЈА У ЗЕМЉАМА ПОРЕКЛА МИГРАНАТА

Током 1990-их, либералне теорије развоја биле су доведене у питање, с обзиром на то како је економски раст у великој мери користио привилегованој елити у великом делу арапског света и Африке, док се релативно сиромаштво није смањивало. Условљавање развојних шема које су осмисли-

ли ММФ, Светска банка или Европска унија пратили су пут ригорозне либерализације тржишта и трговине, често чинећи локалне произвођаче неконкурентним и уништавајући велике делове предузећа и индустрија да би их заменили страни инвеститори.

Уз континуирани демографски раст у земљама као што су Египат, Судан, Тунис, Етиопија, Сирија и друге државе на источномедитеранским и источноафричким миграционим рутама, недостатак нових радних места за младе људе који улазе у радно способно доба, додатно удаљавање од блиских политичких елита и континуирани раст нивоа образовања и средстава комуникације, повећавао је унутрашњи притисак на репресивне режиме. Како су западне владе наставиле да сарађују са ауторитарним режимима из економских и стратешких разлога, млади Африканци и Арапи су своје тежње, економске и нематеријалне, видели спутаним и потиснутим. Са мало перспектива у руралним подручјима, миграције у урбане центре су се повећале. Неки су кренули на север према Европи, нафтом богатим земљама Залива или у зонама економског процвата у Јужној или Западној Африци.

Земље попут Јужне Африке, Залива или Европске уније представљале су симболичне вредности економског богатства, слободе од прогона или јасније наде у срећу. Континуирано политичко угњетавање, етнички сукоби, расна дискриминација или избијање ратова приморали су даље таласе миграција ка јужним и југоисточним границама Европе. Сукоби и ратови не само да су произвели политичке, етничке, верске или друштвене избеглице, већ су годинама заредом учинили економску производњу неизводљивом. Како су неки мигранти постали интерно расељени, други су побегли у граничне земље релативног мира (Easterly, 2003; Morrissey, 2004).

Иако се културна и друштвена позадина и конкретни разлози миграција увелико разликују од земље порекла, државе у којима влада дуготрајни грађански рат, производе различите мигранте од оних у којима политички прогон приморава активисте, студенте и мањинске групе да побегну (Hofmeier & Mehler, 2004). Ови присилни мигранти чине велики део оних који су „заглављени” у земљама као што су Јордан, Сирија, Турска, Египат или Либија, са малим изгледима за трајна решења статуса у земљама домаћину. Посебан безбедносни ризик представља чињеница да се са мигрантима неретко инфилтрирају припадници паравојних, терористичких и криминалних организација са циљем доласка до европског континента.

Дуготрајни грађански ратови (Судан, Сомалија, Ирак)

Дуготрајни грађански ратови који су довели до великог броја миграција у региону и још увек са мањим или већим интензитетом трају су Судан од 1980-их, Сомалија од 1990-их и Ирак од раних 2000-их. Ови грађански ратови изазвали су прве веће таласе миграција ка Европи. Због инвазије на Ирак предвођених САД и рата који је уследио, терористичких напада и циљаног прогона етничких, верских и мањинских група, око два милиона Ирачана је

побегло из земље, од којих је већина нашла уточиште у пограничним земљама Сирија (2010: 1 милион; 2013: 480.000) (Amnesty International, 2008), Јордан (2013: 450.000) (United Nations High Commissioner for Refugees, 2013) и Египат (150.000) (IRIN, 2008). САД су признале своју одговорност за избегличку кризу и кроз Кенедијев закон из 2007. дале су приступ директном пресељењу за Ирачане који су радили у америчким институцијама или институцијама које финансирају САД, што је, уз пресељење и редовне захтеве за азил, довело до тога да је још отприлике 82.000 Ирачана нашло азил у САД (MPI DATA HUB, 2011). Шведска је европска земља која прима највише ирачких избеглица (укупно процењено 79.000), а неки Ирачани су већ стигли 1990-их (Workpermit, 2007). Следећи значајни примаоци ирачких избеглица биле су Аустралија и Канада. Упркос релативно мирној безбедносној ситуацији у северном Ираку, континуирани грађански немири, политички сукоби и терористички напади, као и детаљне информације о земљи порекла које су ставиле на располагање имиграционе агенције у Европи и Северној Америци, сугеришу да велики делови Ирака нису погодни за репатријацију ирачких присилних миграната који живе у региону (UK Border Agency, 2011), иако су се неке ирачке избеглице вратиле из Сирије и Египта од 2011. године.

Од маја 2013. биле су обновљене борбе у Ираку, узрокујући смрт 45.000 људи и присиљавајући хиљаде Ирачана преко јорданске границе (Aljazeera, 2013). Разлози за бекство су верски, политички и друштвени прогони и генерално високи нивои несигурности у областима погођеним поновљеним терористичким нападима и цивилним сукобима. Побуна у суседној Сирији, која је брзо прерасла у грађански рат, поново је распламсала верски рат између шиитског, сунитског и курдског становништва (Economist, 2013а). Национално јединство Ирака и даље је нестално и може се очекивати још насиља ако се настави недостатак било каквог јасног пута напред, са променом регионалне равнотеже снага.

Грађански рат у Сомалији бесни од раних 1990-их, интерно раселивши око 1,5 милиона Сомалијаца и узрокујући да више од милион побегне у суседне земље, широм Африке и широм света. Сомалија је подељена на бројне већинске и мањинске кланове, од којих неки имају различите друштвене улоге, као што су пастири и одгајивачи стоке, произвођачи коже, спиритуалисти или трговци, а други који формирају политичке елите. Систем кланова се протеже изван сомалијских националних граница (GSDRC, 2013), са сложеним облицима оданости и механизмима за решавање сукоба, што је у оштрој супротности са војном диктатуром Сиада Бареа од 1961. до 1991. године, која је покушала да наметне хијерархијски, централизован облик власти.

Међуплеменске сукобе од раних 2000-их компликује исламистички напад Ашабаба, са везама са Ал-Каидом и који се донекле регрутује од младих који су остали сирочад у грађанском рату или заробљени од стране Ашабалских бораца. Интервенције САД, Етиопије и Кеније додају још један

слој сукобу. Највећи регионални примаоци сомалијских избеглица су, од 2011. године, Кенија (495.000), Јемен (230.000), Етиопија (240.000), Џибути (18.000) и Египат (8.000) (UNHCR Information Sharing Portal, 2013). Од 2005. године, било је још 10.000 сомалијских избеглице у Уједињеном Краљевству и 34.000 у Сједињеним Државама (United Nations High Commissioner for Refugees, 2005). Неодређен број Сомалијаца је живео у Либији током Гадафијеве владавине. Упркос недавним разговорима између кенијске и сомалијске владе о репатријацији сомалијских избеглица (AllAfrica, 2013) чини се да је трајна пацификација сомалијског сукоба далеко (Economist, 2013). Стопа наталитета од седморо деце по жени, честе суше и стални ратови указују на то да ће Сомалија остати земља из које ће људи видети да су приморани да оду у догледној будућности (IMI Policy Briefing, 2012). Док ће већина избеглица наставити да борави у оближњим земљама, дозвољавајући им да се врате у своју земљу када се врати релативно смирење, покретнији или угроженији ће тражити бољи и безбеднији живот даље, у Јужној Африци или на глобалном северу.

Судан има једну од најдужих и најразноврснијих историја присиљавања држављана да емигрирају. У наставку сукоба око отоманског, египатског и британског наслеђа колонијалне доминације, после првог суданског грађанског рата (1955–1972), другог суданског грађанског рата који се водио између претежно арапско-муслиманског севера и афричко-анимистичко-хришћанског југа земље, изазвао је смрт око два милиона и егзодус од четири милиона људи до 2001. године (U. S. Committee for Refugees, 2001). Између друге половине 2011. и средине 2013. године, према извештајима, 180.000 северних Суданаца побегло је у јужни Судан (Reuters, 2013). Од 2003. године, западни судански регион Дарфур је доживео још један крвави рат. Историјски гледано као регион независан од језгра Судана, афричка племена су захтевала више аутономних права и мање мешања централне владе којом доминирају Арапи, што је достигло врхунац у Суданској ослободилачкој војсци (СЛА) и Покрету за правду и једнакост (ЈЕМ) који су ушли у рат против централних владиних трупа и арапска племена која живе на северу Дарфура 2003. Суданска влада под вођством Омара Башира одговорила је отвореним ратом против становништва Дарфура, наоружавајући Цанцавид, арапска јахачка племена која живе у северном Дарфуру, да се боре против побуњеника. Званични бројеви говоре о 300.000 мртвих у периоду 2003–2008. године, са два милиона Дарфураца расељених из региона у централни и јужни Судан, Чад, Либију, Египат и шире (Amnesty International, 2009).

Сукоб има јасну регионалну и међународну компоненту, са мешањем чадске и либијске владе и подршку различитих зараћених страна. Међународна кампања која оптужује суданску владу за геноцид и Међународни кривични суд који је оптужио суданског председника Омара Башира 2009. године, повећала је притисак на централну владу. Катар је одржао неколико рунди преговора између супротстављених страна који су довели до мира из Дохе у Дарфуру 2011. године и привременог смиривања сукоба (UNAMID,

2011). Један број европских и заливских земаља, као и Кина, теже економским интересима у Судану богатим ресурсима са мало видљивих користи за општу популацију. Борбе су у току, од јануара 2013. расељено је 300.000 Дарфураца, док је 50.000 Дарфураца побегло у Чад од априла 2013. године (IRIN, 2012).

Репресивни режими (Еритреја, Етиопија, Судан)

Прогон политичких непријатеља и дискриминација етничких или верских група од стране репресивних режима у Еритреји, Етиопији и Судану довели су до даље миграције ка Европској унији. Судански активисти изван Судана оспорили би наратив етничког и верског сукоба, истичући политичке аспекте суданске кризе. Такав наратив сугерише да се различите фракције боре против режима Омара Башира и да је одвајање Југа само фаза на путу опозиције ка рушењу ауторитарног режима, који преко својих тајних служби мучи, застрашује, систематски прогони политичке противнике, новинаре и студенте, и изградио је свој режим на савезима са претежно арапским племенима. Савези између владе Јужног Судана, раније ССЛМ/А, СЛА и ЈЕМ, као и са активистима изван земље, били су створени са циљем да сруше судански режим (Guardian, 2012). Поред ратних избеглица и етничких прогона, многи образовани активисти приморани су да побегну из Судана, због свог стварног или имплицираног политичког супротстављања режиму Омара Башира.

Број суданских избеглица у суседним земљама је предмет спора. У Египту се бројке крећу од УНХЦР признате суданске избегличке популације од 25.000 (Daily News Egypt, 2012) до реалнијег броја дуготрајних присилних и економских миграната од негде између 500.000 и три милиона, при чему многе избеглице нису прилазиле УНХЦР-у (Fahamu Refugee Legal Aid Newsletter, 2013). Либија је била велики прималац суданских миграната од 1980-их, али с обзиром на политику Џамхарије да је Либија земља свих Африканаца, као и на одсуство међународних посматрача и недостатак либијске миграционе документације, бројке се не могу са сигурношћу проценити. Друге земље које су примиле значајан број суданских миграната су Чад (100.000), Етиопија (90.000), Сједињене Државе (35.000) и Израел (7.000).

Након што је Еритрејски рат за независност против Етиопије завршио 1994. године, оставивши мртвих преко 60.000 војника и 40.000 цивила, режим Исаиаса Аферверкија је постепено појачавао репресију и поништавао личне слободе. Слобода говора је била озбиљно ограничена, а политички противници су мучени и злостављани. Режим је почео да следи политику масовног војног ангажовања 2002. године, ефективно користећи регруте као принудни рад. Конкретно, хришћани Тигриња се суочавају са прогоном, а држава је озбиљно поткопала верске слободе за све верске деноминације. Отприлике 20.000 Еритрејаца држи се у затворима на основу својих увере-

ња. Током последње деценије, ово је довело до масовног егзодуса Еритрејаца, упркос владиној политици пуцања да убије оне који покушавају да пређу њене границе. УНХЦР процењује да 100.000 еритрејских избеглица живи у северном Судану, од којих око 60.000 живи у камповима (IRIN, 2011). Многи Еритрејци који напуштају своју земљу релативно су млади и добро образовани и виде Судан са његовим ограниченим могућностима интеграције као транзитну земљу на путу ка Египту, Израелу и Европи. Пошто је емиграција из Еритреје илегална, репатријација у земљу доводи до аутоматског затварања и потенцијалног злостављања, спречавајући чак и неполитичке мигранте да поново уђу. Осим Судана као главног примаоца еритрејских избеглица, Египат је домаћин хиљадама Еритрејаца, као и Либија, а недавно и Етиопија (Connell, 2013). Процењује се да је 35.000 Еритрејаца нашло пут преко Синаја до Израела (Jewish Daily Forward, 2013).

Етиопија, једна од ретких афричких земаља без дуге колонијалне историје (1935–1941), била је укључена у бројне војне сукобе током 20. века и наставља да се бори са својим мултиетничким и разноликим верским саставом, који је резултат њене сопствене империјалистичке прошлости. Највећа група становништва, Оромо, себе не сматрају Етиопљанима. Централном владом је владао Мелес Зенави уз подршку мањине Тиграи, маргинализирајући Оромо, Амхару и друге јужне мањинске групе. Конкретно, Оромо ослободилачки фронт (ОЛФ) био је ангажован у мирној и оружаном опозицији, режиму још од 1970-их. Двадесет хиљада Орома је затворено под оптужбом да су чланови ОЛФ-а, а честа су хапшења новинара, студената и опозиционих активиста (Aljazeera, 2013). Поновљене суше, које су довеле до масовне глади, и континуирана структурна прилагођавања под вођством ММФ-а и Светске банке, учиниле су земљу зависном од стране помоћи, која се не прати ефикасно и често пуни џепове оних који су блиски ужем кругу владајућег режима. Смрт Мелеса Зенавија у августу 2012. до сада се није преточила у политичке промене, са измишљеним оптужбама против политичких противника и друштвених активиста и даље. Изградња Велике етиопске ренесансне бране, уз значајну финансијску подршку Кине, може побољшати пољопривреду, продуктивност и производњу електричне енергије која је потребна да се индустријски развој учини одрживијим (Berliner Afrikakreis, 2013). Међутим, без темељних политичких промена, које аналитичари не очекују, користи од овог супер-пројекта ће сигурно користити само неколицини одабраних и страним инвеститорима. УНХЦР броји око 120.000 избеглица и тражилаца азила ван земље, а централна влада је присилно раселила хиљаде других у оквиру програма „селајизације” интерно. Око 30.000 Етиопљана је видело да су били приморани да побегну у Судан, 52.000 у Јемену, више хиљада у Израелу, Сједињеним Државама, Јужној Африци и неколико хиљада од 2012. у Мозамбику (United Nations High Commissioner for Refugees, 2013).

Арапско пролеће изазвало је бројне безбедносне импликације, које су изазвале талас миграција, због настале ситуације, стране инвестиције су остале, трговина је прекинута, привредни раст је смањен, а цене хране порасле. Мигранти, који су често радили у сивој економији, изгубили су изворе прихода. Током периода акутних немира, због којег су УНХЦР и међународне НВО смањиле своје задатке, избеглице су зависне од финансијске помоћи и са мало или нимало уштеђевине морале су да премосте финансијска уска грла, што је често резултирало недостатком хране. Жене избеглице често су губиле посао као кућне раднице међународног особља страних компанија. У великој мери циљајући на министарства унутрашњих послова у Тунису и Египту, присуство полиције у насељима нестало је након револуције, додатно угрожавајући безбедност избеглица. Плашећи се да буду ухваћени у демонстрацијама или нередима и да буду означени као страни агенти, мигранти би често радије остали код куће него тражити посао. Са слабењем безбедносних агенција, систематски надзор над политичким избеглицама привремено је опао, али како се мухабарат поново груписао, стари облици надзора су убрзо враћени. Безбедносни вакуум је дозволио тајним службама земаља порекла да прогоне избеглице, као што су у бројним приликама тврдиле афричке и друге избеглице.

Дошло је до пораста организоване трговине људима, пошто полиција више није одбијала трговце људима, они су прогонили избеглице чак и у урбаним срединама. Повећан је број извештаја о илегалном вађењу органа од миграната. Како је медијска пажња била све више привучена избегличком кризом која је настала као последица Арапског пролећа, државе чланице УН су ставиле на располагање УНХЦР-у додатна средства која су у великој мери отишла у администрирање активности на либијским границама, а касније и за пријем сиријских избеглица. Афричке, али и друге дугорочне избеглице, жалиле су се да су либијска и сиријска избегличка криза довеле до тога да се превиди њихова невоља. Ово такође долази до изражаја у програму СТАРТ који финансира ЕУ који спроводи ИОМ од 2012. године, а који има циљ да помогне „ризичним заједницама” у Египту, Либији и Тунису, али се заправо у великој мери фокусира на тренутну либијску миграциону кризу и мало укључује нагласак на дуготрајнијим питањима безбедности и перспективе миграције (International Organization for Migration, 2012).

У Јордану, ирачке избеглице су заборављене и долази до смањења буџета како би се боље збринуле сиријске избеглице. Иако је јордански краљ Абдулах обезбедио значајну финансијску помоћ од ЕУ (Jordan Times, 2013), ситуација са избеглицама у Јордану остаје напета. „Укратко”, недавно је приметио јордански радник за помоћ избеглицама, „то је неред, Јорданци су све више љути и огорчени (на избеглице), има много проблема, а влада нема вештине планирања.” Ово је подједнако адекватан резиме за избегличку ситуацију у Египту и Либији, које су изазвале талас миграција ка Европској унији.

Арајско пролеће и догађаји на пољу међународне безбедности трансформисали су извештајан број земаља примаоца миграната и транзитних држава дуж северне Африке у земље избегличког порекла, посебно Сирију и Либију. Растући ниво национализма и смањена економска продуктивност у земљама као што су Тунис и Египат додатно су закомпликовали и често угрозили животе сталних избеглица из зона сукоба јужније или источније. Резултат су били краткорочни до средњорочни скокови миграције дуж Медитерана, што се види у случају Либије, која је до лета 2011. године произвела стотине хиљада миграната који су прешли у Тунис и Египат (Egypt Independent, 2011).

Милиони Сиријаца су се до сада склонили преко јорданске и турске границе, а обе земље у последње време на својим границама имају све већи прилив избеглица. Првобитно привремени, аранжмани и кампови за смештај избеглица у последње време добијају све трајније облике (Economist, 2013b). Упркос континуираној нестабилној ситуацији у јужном Судану и Ираку, такође је дошло до повратка неких економских миграната и избеглица у своје земље порекла, јер њихове земље домаћини дуж Медитерана више не изгледају безбедније од држава које су напустили, а миграција ка Европи или Израелу постала је превише опасна.

ИЗАЗОВИ СОЦИЈЕТАЛНОЈ БЕЗБЕДНОСТИ У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Миграције представљају безбедносни изазов за Европску унију не само у погледу увећања опасности од тероризма, него и због могућности избијања регионалних конфликта, док би највећа од свих аномалија била та да најсиромашније земље Европе, због релативне економске неразвијености и високог броја незапослених, немају никакав економски или било који други интерес да задрже извештајан број миграната на свом тлу нити да сносе трошкове миграционог транзита, а суштински би сносиле највећи терет миграција.

Нерешен статус и тежак положај избеглих и прогнаних лица из Сирије, Авганистана, Ирака, Еритреје, Пакистана, Нигерије, Сомалије, Судана, Гамбије и Малија, могу да изазову следеће безбедносне претње: организовани криминал, пљачке, немири и испољавање незадовољства према органима власти и појединачни инциденти, трговину људима, илегалне миграције и нарушавање граница, спорове са суседним земљама, увоз тероризма, нелегалну трговину и шверц оружјем, пораст десничарског екстремизма, проблеме економског развоја и економске претње.

С обзиром на то да је део миграната директно учествовао у ратним дејствима и да је обучен за извршење борбених дејстава у руралним и урба-

ним срединама, постоји реална могућност извођења појединачних терористичких акција по објектима и метама високе вредности у циљу изазивања страха и панике код становништва. У случају реализације, ефекат угрожавања безбедности би био на високом нивоу (Jevtić & Miljković, 2021: 67). Са аспекта процене терористичке претње, проблем представља недовољан број било каквих података о лицима мигрантима. Ради се, углавном, о лицима са делимичним подацима или без података о идентитету, пореклу, евентуалној криминалној или терористичкој прошлости, здравственом и психичком стању. Имајући у виду да се њихова идентификација у малом броју случајева заснива на личним документима, а у највећем броју лица се идентификују према сопственом исказу, структура миграната је мало позната. У процени терористичке претње, не треба пренебрегнути утицај радикалне исламистичке идеологије на радикалне групе у региону, и њихову спрегу са екстремистичким и терористичким организацијама у земљама региона (Jevtić & Miljković, 2021: 68).

На то посебно утиче чињеница да знатан број радикалних исламиста из земаља региона учествује у активностима „Исламске државе”. Њиховим повратком са зараћених подручја у земље одакле су отишли, ствара се језгро могућих носилаца терористичких активности и њиховог повезивања са истомишљеницима из редова миграната. С обзиром на то да је део миграната директно учествовао у ратним дејствима и да је обучен за извршење борбених дејстава у руралним и урбаним срединама, постоји реална могућност извођења појединачних терористичких акција по објектима и системима критичне инфраструктуре и метама високе вредности, у случају незадовољства статусом, дужег задржавања на границама ЕУ, враћања назад према земљама одакле су кренули или по налогу инспиратора из радикалних терористичких организација. Импликације нарушених аспеката социјалне безбедности на националном, регионалном и глобалном нивоу значајно су утицале на миграције као теризмогени фактор (Jevtić & Miljković, 2021: 68).

Друштвене и економске импликације миграција за Европску унију

Недавни пораст прилива азијанаца у Европу несумњиво је изазвао све веће интересовање и забринутост због миграције и покренуо је питања о способности ЕУ да брзо интегрише мигранте у привреду и друштво. У исто време, принудна и економска миграциона кретања ће се вероватно наставити и убудуће. То је због сукоба у суседним регионима, посебно Украјини, као и до пораста броја и размере природних катастрофа које су последица климатских промена и повећања сиромаштва у свету (International Monetary Fund, 2016).

Миграције утичу на многе различите аспекте друштва, како у земљама порекла тако и у земљама одређишта. Мигранти обично долазе из региона са нижом продуктивношћу рада и имају тенденцију да постигну вишу продуктивност рада. Као таква, миграција генерише економске добитке и може бити одлучујући фактор у помагању Европи да реши њене изазове: старење

становништва, просперитет и безбедност (По, 2015). Гледајући економску димензију миграција, дошљаци представљају вредну радну снагу која може у дугорочном периоду бити подршка земљама ЕУ да опораве своје економије. Краткорочно гледано, пријем и подршка тражилаца азила, кроз пружање услуга као што су смештај, храна, здравство и образовање, захтевају додатна јавна улагања и потрошњу. Овај ефекат је концентрисан у главним земљама дестинације, односно, у Аустрији, Немачкој и Шведској (Perco, 2004).

Фискални утицај избеглица је посебно значајан за земље које се суочавају са буџетским ограничењима. Утицај миграната у средњорочном и дугорочном периоду зависи од тога колико (и колико ће брзо) бити интегрисани на тржиште рада, „у којој мери ће вештине придошлица допунити или заменити вештине домаће радне снаге и њихов утицај на алокацију ресурса, микс производа и производну технологију”. Интеграција тржишта рада је кључна за смањење нето фискалних трошкова повезаних са тренутним приливом миграната, што пре се они запосле, то ће више помоћи јавним финансијама кроз порез на доходак и доприносе за социјално осигурање. Њихова успешна интеграција на тржиште рада такође ће се супротставити неким негативним фискалним ефекатима старења становништва. Напротив, спори процеси интеграције одражавају присуство фактора и препрека које отежавају мигрантима да нађу посао: недостатак језичких вештина и квалификације, законска ограничења у раду током периода подношења захтева за азил и ригидност тржишта.

Пораст ксенофобије у Европској унији

Нагли долазак избеглица и миграната у 2015. години надмашио је способност многих држава чланица да приме новопридошлице и запретио поделом унутар Европске уније. Државе чланице нису биле у стању да постигну споразум и спроведу ефикасне, дугорочне мере како би на одговарајући начин дочекале и угостиле људе који долазе на континент. На пример, усвојен је план релокације да се око 160.000 тражилаца азила из Италије и Грчке пребаци у друге европске земље. Међутим, само трећина од овог броја је стварно измештена.

Док се Европска унија бори да реформише свој заједнички систем азила, тензије против избеглица и миграната раширују се широм континента. У Италији, од када је именован за министра унутрашњих послова, лидер екстремно десничарске партије „Лига”, Матео Салвини, појачава своју реторику против миграната. Салвинијева ксенофобична реторика и политика су се одразиле и на друге земље. Хрватска је, на пример, оптужена за колективно протеривање миграната и тражилаца азила и за примену полицијске бруталности. Мађарска је усвојила закон за санкционисање невладиних организација које раде на пружању помоћи мигрантима и тражиоцима азила, док је Данска у децембру најавила да жели да пошаље одбијене тражиоце азила и криминалне избеглице на изоловано острво од 2024. године.

Неке од ових политика могу чак ризиковати да наруше основна права и вредности Европске уније. Ову опасност је истакла агенција Европске уније за основна права у свом извештају објављеном прошлог фебруара о кршењу основних права миграната и избеглица. Ове ризике је чак признала и Европска комисија, која је покренула прекршајне поступке против Бугарске и Мађарске због кршења европских правила о азилу.

Поред ових промена у законодавству и политици, такође смо видели пораст антимигрантских активности и демонстрација. Насилне протесте у Немачкој су у августу 2023. организовали покрет Пегида и АФД, екстремно десничарска партија у успону, што је довело до вербалних и физичких напада на странце. Недавно се један отворено ксенофобичан човек забио својим аутомобилом у гомилу Сиријаца и Авганистанаца на Нову годину, ранивши неколико њих.

У Белгији је неколико хиљада људи протестовало прошлог децембра у „Маршу против Маракеша” против Глобалног договора за миграције потписаног у Маракешу тог месеца. Ово је пропраћено реториком и слоганима попут „Наши људи пре свега” и „Доста нам је, затворите границе”. Ксенофобија расте, а немогућност држава чланица да постигну договор о политици азила и имиграције или реформишу Заједнички европски систем азила (CEAS) баца тамну сенку на заједничку политику Уније.

Европска комисија је покренула велику реформу ЦЕАС-а. Преговори су, међутим, били тешки и споро напредују. Ово посебно важи за планирану ревизију Даблинске уредбе, која и даље дели европске државе. Један од главних аспеката ове реформе је стварање „механизма за дистрибуцију” за тражиоце азила широм уније у настојању да се смањи притисак на земље дуж јужне границе. Вишеградска група (Мађарска, Словачка, Чешка и Пољска) је, међутим, категорички одбила било какву прераспodelу и она је против ставова европских медитеранских држава (Италија, Грчка, Малта, Шпанија и Кипар), које позивају на механизам који може помоћи у подели одговорности за мигранте.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У многим земљама ЕУ, политичка сцена је била таква да доминирају растућа антимигрантска осећања која миграцију сматрају претњом за културне идентитете и систем благостања.

Мигранти се суочавају са већим ризиком од социјалне искључености од домаћег становништва, посебно у погледу приступа запошљавању, образовању, здравству и социјалним услугама. Међу мигрантском популацијом, неке групе су посебно под ризиком и, стога, захтевају прилагођене мере интеграције. Ово се посебно односи на држављане трећих земаља, избеглице и кориснике међународне заштите, нискоквалификоване мигранте, жене, малолетнике без пратње, мигранте са инвалидитетом и ирегуларне мигранте.

У овом веома компликованом контексту, непрофитни пружаоци социјалних услуга и организације цивилног друштва укључени су у обезбеђивање краткорочних и дугорочних решења за изградњу кохезивних друштава и неговање интеграције миграната и избеглица у земље пријема, као и интеграцију, иначе, људи у неповољном положају у својој земљи, бескућника и других социјално рањивих категорија. Четири потенцијалне препреке интеграције миграната у Европској унији су: дискриминација миграната, тешкоће у проналажењу посла, ограничене интеракције између миграната и грађана и негативно медијско представљање миграната.

ЛИТЕРАТУРА

- AllAfrica (2013, May 26). *Somalia: Federal Govt Supports Repatriation of Somali Refugees*. Retrieved 13. 5. 2024. from http://allafrica.com/stories/201305270013.html?aa_source=nwsltr-refugees-en
- Aljazeera (2013, May 12). *Iraq's Invisible Refugee Crisis*. Retrieved 21. 3. 2024. from <http://www.aljazeera.com/humanrights/2013/05/20135109413806217.html>.
- Amnesty International (2009, May 17). *Conflict Analysis, Eyes on Darfur*. Retrieved 15. 6. 2024. from www.eyesondarfur.org/conflict.html.
- Amnesty International, (2008, May 12). *Iraq: Suffering in Silence: Iraqi Refugees in Syria*. Retrieved 12. 4. 2024. from <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE14/010/2008/en>;
- Bell, M. & Ward, G. (2000). Comparing Temporary Mobility with Permanent Migration. *Tourism Geographies*, 2(1), 98–99.
- Berliner Afrikakreis (2013, April 03). *Etiophia – new approach*. Retrieved 13. 6. 2024. from <https://sidberlin.de/afrikakreis/>
- Connell, D. (2013, June 05). *Refugees, Ransom and Revolt*. Middle East Research and Information Project (MERIP). Retrieved 15. 6. 2024. from <http://www.merip.org/mer/mer266/refugees-ransoms-revolt>
- Daily News Egypt (2012, September 5). *A Marginalised Community: Sudanese Refugees in Egypt*. Retrieved 15. 6. 2024. from <http://www.dailynewsegypt.com/2012/09/05/a-marginalised-community-sudanese-refugees-in-egypt/>
- De Genova, N. P. (2002). Migrant „illegality” and deportability in everyday life. *Annual review of anthropology*, 31(1), 419–447.
- Easterly, W. (2003). Can foreign aid buy growth?. *Journal of economic Perspectives*, 17(3), 23–48.
- Economist (2013a, June 13). *Syrian Refugees in Turkey: Will They Ever Go Home?* Retrieved 10. 2. 2024. from www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21579522-refugees-are-building-life-fighting-never-far-away-will-they.
- Economist (2013b, February 23). *The death of country*. Retrieved 19. 8. 2024. from <https://www.economist.com/weeklyedition/2013-02-23>

- Egypt Independent (2012, April 13). *Special from Libyan Border: Refugee Crisis Escalates as Libyan Violence Shows no Sign of Relenting*. Retrieved 10. 2. 2024. from <http://www.egyptindependent.com/news/special-libyan-border-refugee-crisis-escalates-libyan-violence-shows-no-sign-relenting>.
- Fahamu Refugee Legal Aid Newsletter (2013, June 1). Sarah Hodgson, *Psychosocial Well-Being within Refugee Education in Cairo*. <http://frlan.tumblr.com/post/51869692799/psychosocial-well-being-within-refugee-education-in>.
- Gidens, E. (1998). *Posledice modernosti*. Beograd: Filip Višnjić.
- GSDRC (2013, June 5). *Róisín Hinds - Somali Networks: Structures of Clan and Society*. Retrieved 30. 4. 2024. from www.gsdr.org/go/.
- Guardian (2009, June 20). *The Plight of Eritrean Refugees*. Retrieved 10. 3. 2024. from <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/belief/2009/jun/20/eritrea-refugees-misghina>
- Guardian (2012, June 28). *Sudan 'Elbow-Lickers' Are Turning Omar al Bashir's Jibe against Him*. Retrieved 13. 5. 2024. from <http://www.guardian.co.uk/world/2012/jun/28/sudan-protests-elbow-lickers-bashir>
- Hofmeier, R. & Mehler, A. (2004). *Kleines Afrika-Lexikon: Politik, Wirtschaft, Kultur*. CH Beck.
- Ilo (2015, September 7). *Inclusion of people with disabilities in national employment policies*. Retrieved 10. 4. 2024. from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_407646.pdf
- IMI Policy Briefing (2012, June 11). *Exploring the Future of Migration in the Horn of Africa: Survey Insights*. Retrieved 9. 4. 2024. from <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/imi-policy-briefings/pb-12-11-exploring-the-future-of-migration-in-the-horn-of-africa-survey-insights>.
- International Monetary Fund. (2016, January 15). *The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges*. Retrieved 15. 6. 2024. from <https://www.imf.org/external/Pubs/CAT/region.aspx>.
- International Organization for Migration (2012, June 28). *Stabilizing at-risk communities and enhancing migration management to enable smooth transitions in Egypt, Tunisia and Libya*. Retrieved 15. 5. 2024. from www.egypt.iom.int/Doc/START%20Regional%20EN.pdf.
- IRIN (2008, December 11). *Egypt: Lack of Income Main Problem for Iraqi Refugees*. Retrieved 19. 8. 2024. from <http://www.irinnews.org/report/81921/egypt-lack-of-income-main-problem-for-iraqi-refugees>.
- IRIN (2011, July 1). *Eritrea-Sudan: Refugees Battling for a Better Life*. Retrieved 20. 8. 2024. from <http://www.irinnews.org/report/93118/eritrea-sudan-refugees-battling-for-a-better-life>.
- IRIN (2011, September 19). *Mozambique/Tanzania: Horn Migrants Beaten, Deported, Imprisoned*. Retrieved 18. 3. 2024. from <http://www.irinnews.org/report/93759/mozambique-tanzania-horn-migrants-beaten-deported-imprisoned>.

- IRIN, (2012, November 21). *In-Depth: Top 10 Neglected Refugee Crises*. Retrieved 18. 3. 2024. from <http://www.irinnews.org/report/96797/in-depth-top-10-neglected-refugee-crises>.
- Jevtić, M. & Miljković, M. (2021). Social Security And Risks Of Modern Migration. *Kultura polisa*, 18(46), 55–71.
- Jewish Daily Forward (2013, June 10). The last jews of Ethiopia. Received to 10. 10. 2023. from <https://forward.com/culture/181857/the-last-jews-of-ethiopia/>
- Jordan Times, (2013, June 25). *King Discusses Syria, Palestine with European Officials*. Retrieved 18. 3. 2024. from <http://jordantimes.com/king-discusses-syria-palestine-with-european-officials>.
- Kyle, D. & Koslowski, R. (Eds.). (2011). *Global human smuggling: Comparative perspectives*. JHU Press.
- Morrissey, O. (2004). Conditionality and aid effectiveness re-evaluated. *World economy*, 27(2), 153–171.
- MPI DATA HUB (2011, October 01). *United States: Inflow of New Legal Permanent Residents by Country of Birth, Fiscal Year 1999–2011*. Retrieved 10. 3. 2024. from <http://www.migrationinformation.org/datahub/countrydata/country.cfm>.
- Perco (2004, Septembar 10). *Cultural diversity in your organisation*. Retrieved 15. 5. 2024. from <http://redcross.eu/en/upload/documents/pdf/2013/Migration/perco-diversity-en.pdf>
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52(2), 241– 305
- Reuters (2013, May 19). *Over 19,000 Refugees Flee Conflict in Eastern South Sudan: U.N.* Retrieved 15. 3. 2024. from <http://mobile.reuters.com/article/idUSBRE94S12O20130529?irpc=932>
- U.S. Committee for Refugees (2001, April 7). *Crisis in Sudan*. Retrieved 13. 6. 2024. from <http://web.archive.org/web/20041210024759/> <http://www.refugees.org/news/crisis/sudan.htm>.
- UK Border Agency (2011, August 30). *Iraq: Country of Origin Information (COI) Report*. Retrieved 18. 3. 2024. from <http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/policyandlaw/coi/iraq/report-08-11.pdf?view=Binary>.
- UNAMID (2011, May 29). *Doha Document for Peace in Darfur*. Retrieved 15. 5. 2024. from <http://unamid.unmissions.org/Default.aspx?tabid=11060>.
- UNHCR Information Sharing Portal (2013, July 7). *Refugees in the Horn of Africa: Somali Displacement Crisis*. Retrieved 30. 4. 2024. from <http://data.unhcr.org/horn-of-africa/regional.php>.
- United Nations High Commissioner for Refugees (2005, June 10). *UNHCR Statistical Yearbook*. Retrieved 15. 5. 2024. from <http://www.unhcr.org/4641bec20.html>.
- United Nations High Commissioner for Refugees (2013, June 15). *UNHCR country operations profile – Jordan*. Retrieved 10. 3. 2024. from <http://www.unhcr.org/pages/49e486566.html>.

- United Nations High Commissioner for Refugees, (2013, May 10). *UNHCR country operations profile. Syrian Arab Republic*. Retrieved 18. 3. 2024. from <http://www.unhcr.org/pages/49e486a76.html>.
- Workpermit (2007, February 21). *Sweden Wants EU to Help with Iraqi Refugees*. Retrieved 30. 4. 2024 from http://www.workpermit.com/news/2007_02_21/sweden/petitions_eu_iraq_refugees.htm.
- Војковић, Г. & Глигоријевић, В. (2016). Политика сценарија – Демографски и миграциони трендови у будућности (пример Шумадије и Поморавља). Београд: Универзитет у Београду – Географски факултет.
- Кокотовић, В. & Филиповић, М. (2017). Избеглице у Србији – 20 година касније. Журнал географског института „Јован Цвијић”, 63, 21–33.
- Литавски, Ј., Костић Дићић, Н. & Ђорђевић С. (2013). Збирка предлога практичне политике за реформу полиције у заједници. Београд: Београдски центар за безбедносну политику и Београдски центар за људска права.
- Марковић, Д. & Марковић, Д. (2015). Потенцијални изазови и ризици ирегуларних миграција по Европу. Београд: Институт за упоредно право.
- Милашиновић, Р. & Милашиновић, С. (2007). Основи теорије конфликта. Београд: Универзитет у Београду. Факултет безбедности.
- Пјанић, З., Стојановић, И. & Јакшић, М. (1994). Економска и пословна енциклопедија. Београд: Савремена администрација.
- Суботички, И. (2015). Људска безбедност – две студије случаја у Србији. СЕКОНС. Београд: SeConS Development Intiative Group.
- Центар за истраживање хумане безбедности. (2016. мај 15). Хумана безбедност. Приступљено 20. 10. 2023. путем <http://www.human-security.info/ocentru.php>

Рад примљен: 15. 4. 2024.

Рад одобрен: 2. 9. 2024.